

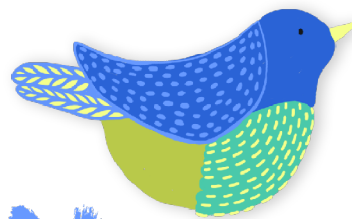
EMBERI
JOGI
OKTATÁS

EMBERI JOGOK AZ UKRÁN HÁBORÚBAN

KÖZÉPISKOLÁSOKNAK SZÓLÓ FOGLALKOZÁS

EMBERI JOGOK AZ UKRÁN HÁBORÚBAN

KÖZÉPISKOLÁSOKNAK SZÓLÓ FOGLALKOZÁS

Szerző:

Michał Kłopotcki

Közreműködők:

Miłosz Herka, Filip Jach, Karolina Janiak, Justyna Kuzar-Dembele, Joanna Matera, Justyna Radomińska, Katarzyna Salejko, Landy Annamária, Beöthy Ádám

A szerzői jog tulajdonosa az Amnesty International
Varsó, 2022

A FOGLALKOZÁSRÓL

A foglalkozás a középiskolás korosztály (15-19 év) számára készült, és az orosz megszállás során Ukrajnában elkövetett jogsértések témakörét járja körbe. Bemutatja, hogy a fegyveres konfliktusok hogyan sértik az emberi jogokat, valamint érinti a háborús és emberiség ellen elkövetett bűncselekmények és az elkövetésükkel járó büntetőjogi felelősség témáját.

A foglalkozás során olyan orosz akciókon alapuló eseteket dolgozunk fel, melyek megtörténtét az Amnesty International is igazolta, és amelyek jó eséllyel háborús, valamint emberiség ellen elkövetett bűncselekmények számítanak. Az esetek leírása a civil lakosság megölésével kapcsolatos információt is tartalmaz, ami a résztvevőkben különféle érzelmi reakciókat válthat ki. A foglalkozás vezetőjének ezért fontos feladata, hogy a háborúval és erőszakkal kapcsolatos erőteljes érzelmek kifejezésére alkalmas légkört teremtsen. Hiszünk benne, hogy a hasonlóan nehéz témák nyílt megvitatása hozzájárul ahhoz, hogy a fiatalok elítéljék a jogsértéseket – ami a jövőben remélhetőleg kevesebb jogsértést és háborút eredményez.

A foglalkozásnak az is célja, hogy a háború elleni fellépésre és szolidaritási akciókra bátorítsa a fiatalokat. Az óraterv végén szerepel néhány javaslat arra, hogy például mit tehetnek a fiatalok, de akár saját akciót is szervezhetnek – az óraterv segít megtenni az első lépéseket.

- **KORCSOPORT:** 15-19 év
- **A FOGLALKOZÁS IDŐTARTAMA:** 90 perc
- **KULCSFOGALMAK:** emberi jogok, emberiség ellen elkövetett bűncselekmények, háborús bűnök, népiptás, Nemzetközi Büntetőbíróság, ENSZ

KITŰZÖTT CÉLOK

A FOGLALKOZÁS EREDMÉNYEKÉNT A RÉSZTVEVŐK:

- megismerik az emberi jogok védelmének rendszerét, és Ukrajna orosz inváziójának példáján keresztül megtanulják, hogy milyen jogsértésekkel járnak a fegyveres konfliktusok;
- együttérzéssel tekintenek a háború elől menekülőkre;
- olyan készségekre tesznek szert, amelyek segítségével részt vehetnek szolidaritási akciókban és a háború elleni tiltakozásokban.

KELLÉKEK:

- tollak
- tábla
- A4-es lapok
- filcek
- post-itek
- esetleírások (2. függelék), egy példány minden csoportnak

1. BEVEZETÉS, ISMERKEDÉS

10 PERC

Köszöntsd a résztvevőket. Mondd el nekik, hogy ma az Ukrajnában zajló háború emberi jogi vonatkozásairól, valamint az országukat elhagyni kényszerülő menekültek helyzetéről lesz szó. Mielőtt belekezel, egy nyitókörrel próbáld meg felmérni, hogy hogyan állnak a résztvevők a témához. Tedd fel az alábbi kérdést, és mindenki válaszoljon rá: Mit jelent számodra a biztonság?

2. A HÁBORÚ ÉS AZ EMBERI JOGOK

15 PERC

■ Sokan sokféleképpen értelmezzük a biztonságot, és nagyon mást jelenthet béke és háború idején. Említsd meg a résztvevőknek, hogy a foglalkozáson az ukrajnai háború kapcsán körbejártok nemcsak a biztonság kérdését, hanem a háborúhoz kapcsolódó más témákat is. A foglalkozás végén arra is kapnak majd ötleteket, hogy hogyan vállalhatnak szolidaritást az érintettekkel, valamint fejezhetik ki tiltakozásukat a háború ellen.

■ Brainstormingoljatok a háborúról! Írd fel a háború szót a táblára, aztán kérd meg a résztvevőket, hogy mondják el, mi jut eszükbe erről a szóról. A válaszaikat írd fel a táblára, de ne fűzz hozzájuk semmilyen megjegyzést. Amikor úgy látod, hogy kifogytak az ötletekből, állítsd le a feladatot. Húzd alá a jogsértésekkel kapcsolatos szavakat (lásd 1. függelék, Háború és az emberi jogok). Kérdezd meg a résztvevőket, hogy szerintük a háború (hadviselés) hogyan sértheti az emberi jogokat. Írd fel a táblára a válaszaikat.

■ Magyarázd el, hogy a nemzetközi jog értelmében tilos erőszakkal fenyegetni vagy erőszakot alkalmazni a nemzetközi konfliktusok rendezésére (ENSZ alapokmány, 2. cikk). Csakis az ENSZ Biztonsági Tanácsa dönthet úgy, hogy a nemzetközi béke és biztonság helyreállításának érdekében fegyveres erőt kell bevetni. Ukrajna orosz inváziója egyértelműen szembemegy ezekkel az alapelvekkel, azaz a nemzetközi jog szempontjából jogsértőnek minősül. Mindemellett, ha két állam között mégis háborús konfliktus tör ki, fontos, hogy a konfliktusban közvetlenül részt nem vevő civil lakosság ellen tilos támadást indítani. Ellenkező esetben a támadó fél háborús, illetve emberiség elleni bűncselekményt követ el, valamint emberi jogokat sért (lásd 1. függelék, Háború és az emberi jogok). Az elkövetőket tetteikért a hágai Nemzetközi Büntetőbíróság vonhatja felelősségre.

3. JOGSÉRTÉSEK UKRAJNÁBAN

25 PERC

■ Oszd a résztvevőket 4-5 fős csoportokba, aztán minden csoportnak adj egy esetleírást (2. függelék). Kérd meg őket, hogy olvassák el az esetet, majd gyűjtsék ki a benne előforduló háborús bűnöket, emberiség ellen elkövetett bűncselekményeket és az emberi jogok megsértésének formáit.

■ Kérd meg a résztvevőket, hogy mondják el az egész csoportnak, mit találtak. Kérdezd meg, hogyan érezték magukat a feladat közben. A kiosztott esetek a legkülönbélebb érzelmeket válthatják ki belőlük – teremts olyan légkört, helyzetet, ahol szabadon kifejezhetik az érzelmeiket. Mondd el nekik, hogy az eseteket az Amnesty International kivizsgálta és megerősítette, de minden bizonnyal még sok hasonló esetben is sérültek az emberi jogok. Ukrajna orosz megszállásának következményei katasztrofálisak az ország férfi és női lakosságának emberi jogaira nézve egyaránt.

■ Magyarázd el, hogy a nemzetközi közösség lépéseket tesz az orosz agresszió visszaszorítására. Például precedens nélküli gazdasági szankciókat vezettek be Oroszország ellen, hogy így gyakoroljanak nyomást az ország döntéshozóira és különféle közösségeire a vérontás megállítására céljából. Továbbá Oroszországot kizárták az Európa Tanácsból, a kontinens egyik legrégebb óta működő kormányközi szervezetéből, melynek célja a demokrácia, az emberi jogok, valamint a jogállamiság előmozdítása. És világszerte ellehetetlenítették az ország képviselőinek részvételét a különféle kulturális és sporteseményeken.

■ Mindemellett számos ország nyújt humanitárius és katonai segítséget Ukrajnának, valamint támogatja az onnan érkező menekülteket. Milliók keresnek menedéket Lengyelországban, Magyarországon és az Ukrajnával szomszédos további országokban, valamint más uniós tagállamokban – nekik is szükségük van a támogatásunkra. Az Amnesty International pedig folyamatosan feltárja és dokumentálja az egyre súlyosabbá váló emberi jogi és humanitárius katasztrófát, és felszólít a nemzetközi emberi jogok és humanitárius jog tiszteletben tartására.

4. CSELEKEDJ!

20 PERC

■ Mondd el a résztvevőknek, hogy cselekedeteikkel ők is vállalhatnak szolidaritást az ukrán társadalommal, illetve felléphetnek a háború ellen. Kérd meg őket, hogy gondolják át, mit lehetne tenni akár egyénileg, akár csoportosan, majd ötleteiket egyesével írják fel post-itekre. Ezután mindenki ragassza fel a céduláit a táblára. A hasonló vagy közös fellépésről szóló ötleteket gyűjtsétek egy helyre. Végül olvasd fel az ötleteket, válaszokat.

■ Mondd el nekik, hogy a legelső és legfőbb dolog, ami tehetünk (és tennünk kell), az az, hogy naprakészek maradunk. A megbízható információs források felkutatása és terjesztése igen fontos szerepet játszik az internetes trollok és a propaganda elleni harcban. A hírek között ugyanis sok az álhír és az orosz propaganda. Bátorítsd a résztvevőket, hogy mindig ellenőrizzék, milyen forrásból származnak a hírek, amiket olvasnak, kommentálnak vagy éppen megosztanak. Érdemes például az Amnesty International jelentéseire és közleményeire támaszkodni, mivel az Amnesty csak olyan információt tesz közzé, melyet kutatói megerősítettek. Arra is bátorítsd a résztvevőket, hogy jelentsék az álhíreket - erre több tényellenőrző szervezetnél is van lehetőség, például [Lakmusz](#), [Urban Legends](#).

■ Emellett a közösségi oldalakon (például a Facebookon és a Twitteren is) van lehetőség jelenteni az álhíreket.

■ Vetítsd ki vagy meséld az Amnesty International petíciójáról, melyben az ukrain háború végét követeljük. Bátorítsd a résztvevőket, hogy írják alá és osszák meg a petíciót a közösségi oldalakon. Akár mobilizációs kampányt is szervezhetnek az iskolákban. Az aláírásokat Oroszország védelmi miniszterének továbbítjuk.

■ Bátorítsd őket, hogy vegyenek részt az ukrán helyzettel kapcsolatos rendezvényeken, tömeges eseményeken, és mutassák meg, hogy kiállnak az ukránok mellett és elítélik az orosz hadsereg agresszióját.

■ A jogsértésekkel kapcsolatos információkat is terjeszthetitek, az interneten sokféle módszerről olvashattok. Ilyen például, ha orosz hotelek és éttermek Facebook oldalán ötcillagos értékelést hagytok, a megjegyzés rovatban pedig leírjátok, hogy valójában milyen a háború. Az orosz lakosságot elzárják az ilyen jellegű információtól, ezért is fontosak az ilyen jellegű akciók, melyekkel olyan dolgokat hozhattok az oroszok tudomására, amiről a köztévében hallgatnak.

5. KÖZÖS FELLÉPÉS TERVEZÉSE

20 PERC

■ Ha az előző feladat során születtek ötletek arra, hogy hogyan lehetne közösen fellépni az ügy érdekében, kezdjétek is meg a tervezést. 20 perc aligha lesz elég, de legalább az első lépéseket meg tudjátok tenni. Ha több ötlet is született, javasold, hogy kombináljátok össze őket (pl. adománygyűjtéssel vagy aláírásgyűjtéssel egybekötött előadás a háborúról). Ha ez nem megoldható, akkor szavazással döntsétek el, hogy melyik akció tűnik a leginkább érdekesnek és hatásosnak.

■ Ha megvan a téma, gondoljátok végig, hogy mire van szükség a megvalósításhoz. Döntsétek el, hogy mikorra szervezzétek az eseményt. Rajzolj egy idővonalat, és kérd meg őket, hogy sorolják fel, mi mindent kell tenni a szervezés és lebonyolítás során. Az ötleteket írjátok post-itekre, aztán helyezétek el őket az idővonalon. Ha kész az akcióterv, elkezdhetitek szétosztani a feladatokat. Kérd meg a résztvevőket, hogy dolgozzanak ki további menetrendet az általuk elvállalt feladatokkal kapcsolatban.

Ne aggódj, ha nem sikerül mindent ott helyben kidolgozni. Ha a fiatalok elkötelezettek az ukrajnai jogsértések elleni fellépés iránt, érdemes lehet a workshop után is folytatni a munkát. Ehhez beszéljétek meg a következő tervezős meeting időpontját. Ha további segítségre van szükségetek, nyugodtan keressetek minket az aktivizmus@amesty.hu e-mail címen. Örömmel segítünk az akció megtervezésében.

1. FÜGGELÉK: HÁBORÚ ÉS AZ EMBERI JOGOK

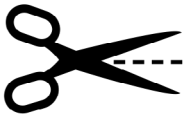
A nemzetközi jog értelmében tilos erőszakkal fenyegetni vagy erőszakot alkalmazni a nemzetközi konfliktusok rendezésére (ENSZ alapokmány, 2. cikk). Csakis az ENSZ Biztonsági Tanácsa dönthet úgy, és csak rendkívüli helyzetekben, hogy a nemzetközi béke és biztonság helyreállításának érdekében fegyveres erőt kell bevetni. Ukrajna orosz megszállása egyértelműen szembemegy ezekkel az alapelvekkel, azaz a nemzetközi jog szempontjából jogsértőnek minősül. A háborúban is vannak szabályok, amelyeknek a felek kötelesek eleget tenni. Ezeket a szabályokat a nemzetközi humanitárius jog (más néven „a háború joga”) öleli fel, amelynek célja, hogy megvédje a civil lakosságot a háború szörnyű hatásaitól és következményeitől.

A nemzetközi humanitárius jog határozza meg, hogy a fegyveres konfliktusok során milyen magatartásformák elfogadottak, illetve milyen műveleteket lehet kivitelezni. A legfőbb szabály az, hogy a háborús feleknek meg kell kímélniük és védelemben kell részesíteniük a civil lakosságot, illetve azon egységeket és katonákat, akik az ellenségeskedésben már nem vesznek részt (pl. akik megsebesültek vagy megadták magukat). Az alapelvek megsértése, például a polgári lakosság közvetlen támadása háborús bűncselekménynek számít.

A Nemzetközi Büntetőbíróságot 2002-ben alapították a háborús bűncselekményekkel, népirtással és emberiség ellen elkövetett bűnökkel gyanúsított személyek felelősségre vonása céljából. Itt szolgáltatnak igazságot azoknak, akik ellen ilyen bűnöket követtek el, például Ruandában, Sierra Leonében vagy Jugoszláviában. Az első ítélet 2012-ben született, méghozzá Thomas Lubanga ellen, aki egy fegyveres csoportot vezetett a Kongói Demokratikus Köztársaságban, és többek között gyerekkatonák bántalmazásában találták bűnösnek.

A FOGLALKOZÁSTERVBEN HASZNÁLT KIFEJEZÉSEK JEGYZÉKE

- **EGYESÜLT NEMZETEK SZÖVETSÉGE (ENSZ)** - A világ legnagyobb kormányközi szervezete, amelynek jelenleg 193 tagállama van. A második világháború után, a Nemzetek Szövetsége utódjaként azzal a céllal alapították, hogy fenntartsák a nemzetközi békét és biztonságot. Fő szervei a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács.
- **EMBERIÉSSÉG ELLEN ELKÖVETETT BŰNCSELEKMÉNYEK** - A polgári lakosság ellen békeidőben vagy háború alatt elkövetett, kiterjedt vagy módszeres támadások, így például az emberölés, rabszolgaságba taszítás, áttelepítés és a rendszeres, tömeges erőszak.
- **ENSZ ALAPOKMÁNYA** - Nemzetközi megállapodás, melyet 50 ország írt alá 1945. június 26-án, és ezzel megalapították az ENSZ-et, valamint lefektették működésének alapjait.
- **ENSZ BIZTONSÁGI TANÁCS** - Az ENSZ fő szerveinek egyike. Feladata a nemzetközi béke és biztonság fenntartása. Öt állandó tagja (Kína, Franciaország, Oroszország, USA és Egyesült Királyság) és tíz nem állandó tagja van, ezeket regionális alapon, két évre választják. Akárcsak a Közgyűlés, a Biztonsági Tanács is határozhat meg szankciókat az államokra nézve. Arról is dönt, hogy a nemzetközi béke és biztonság helyreállítása érdekében van-e szükség fegyveres erő alkalmazására.
- **HÁBORÚS BŰNÖK** - A háborúnak a genfi és hágai egyezményben foglalt szabályait és szokásjogát sértő bűncselekmények. Ide tartoznak a civil lakosságot célzó támadások, illetve a hadifoglyok kínzása, megölése és bántalmazása.
- **NÉPIRTÁS** - Valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport teljes vagy részleges megsemmisítésére irányuló cselekedet.

2. FÜGGELÉK: ESETLEÍRÁSOK

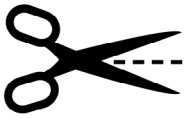
1. ESET

Február 24-én, Ukrajna orosz megszállásának kezdetén három támadásról is készültek digitális bizonyítékok, többek között fotók, videók és műholdfelvételek, melyek hitelességét az Amnesty International is megerősítette. A támadások Vuhledar, Harkiv és Umán településeket érték.

A három eset közül a kelet-ukrajnai Donyeckhez közeli Vuhledarban történt támadás bizonyult a legvégtetesebbnek, melynek során délelőtt fél 11 körül egy ballisztikus rakéta csapódott be egy kórházi épület közelében. A támadásban négy civil meghalt, tizen megsebesültek. Egy helyi lakos elmondása szerint az áldozatok között két férfi és két nő volt, a tíz sérült közül hat pedig egészségügyi dolgozó. A fegyver maradványairól készült fotók elemzése során az Amnesty International megállapította, hogy a támadáshoz 9M79-es típusú Tochka ballisztikus rakétát használtak. Ez a fegyver rendkívül pontatlan, rendszeresen a céljától fél kilométerrel él földet, lakott területen ezért tilos lenne bevetni.

Az északkeleti Harkivot helyi idő szerint reggel 8 felé érte támadás. Az eredeti célpont valószínűleg a csugujevi légi-bázis lehetett, helyette azonban egy lakónegyedet ért találat, ahol tűz ütött ki, és jelentős károk keletkeztek. Legalább egy férfi meghalhatott, két nő pedig megsérült. Az épületek között keletkezett kráterből arra lehet következtetni, hogy egyetlen nagyobb méretű rakétalövedék okozhatta a pusztítást.

Az eset leírásának alapjául szolgáló angol nyelvű cikk [ezen az oldalon](#) érhető el.

2. ESET

2022. február 25-én az északkelet-ukrajnai Ohtirkában találat ért egy óvodát, ahol a helyi civilek menedéket kerestek a harcok elől. Az Amnesty International megerősítette, hogy az óvodát kazettás rakéta lövedékei találták el, melynek használata tiltott. A támadásban hárman meghaltak, közöttük egy gyerek is, egy másik gyermek pedig megsérült a támadásban.

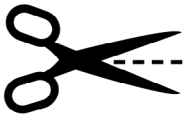
A légitámadás megsértette a nem precíziós támadásokra vonatkozó tilalmat, és hatalmas károkat okozott az óvoda épületében is, mely – oktatási intézmény lévén – a nemzetközi humanitárius jog értelmében külön védelmet élvez. A kazettás fegyverek tilalmáról szóló 2008-as nemzetközi egyezmény szerint minden körülmények között tilos a kazettás fegyverek használata, fejlesztése, gyártása, megvétele, felhalmozása és bárki számára történő átadása. Az egyezményt eddig mintegy 100 állam írta alá, Ukrajna és Oroszország azonban még nem csatlakozott. A nemzetközi humanitárius szokásjog is tiltja a kazettás bombákhoz hasonlóan a természetüknél fogva pontatlan fegyverek használatát.

A helyszínről drónnal készült videófelvételeken jól látszik, ahogy négy lövedék a tetőbe, három pedig az óvoda előtt a járdába csapódik. A videón két sebesült vagy életét veszített civil is látható, valamint több vérből képződött pocsolya. Egy helyi forrás által az Amnestyhez eljuttatott 65 fotó és videó még több részlettel szolgál – láthatóak az áldozatok és családtagjaik, valamint az óvodában keletkezett hatalmas károk.

„Amint leértünk a feleségemmel, már kezdődtek is a robbanások – mesélte egy idősebb férfi az Amnesty International egyik kapcsolattartójának. – Látja, vér borít mindent és mindenkit. Ráadásul mindez egy óvodában! Mire lőnek? Katonai létesítményekre? Hát azok hol vannak?”

Úgy tűnik, a támadást a közelben tevékenykedő orosz alakulatok indították. A Bellingcat brit civil szervezet jelentése szerint a 9M27K típusú rakéta gyújtófejének és rakományterének maradványait az óvodától mintegy 200 méterre keletre találták meg. A nyilvánosságra került adatok szerint az orosz csapatok Ohtirkától nyugatról indíthatták a támadást. A célpont az óvodától nagyjából 300 méterre északra található logisztikai központ lehetett. Az itt használt Uragan 220 mm-eshez hasonló rakéta sorozatvető rendszerek távirányítás nélküliek és hírhedten pontatlanok, ezért civilek által lakott területen nem lenne szabad alkalmazni őket.

Az esetről bővebb információk találhatóak [ebben a magyar nyelvű cikkben](#).

3. ESET

Jelentések szerint március 3-án 12 óra 15 perckor több bomba csapódott be Csernyihiv városának egyik terén. A légitámadásban 47 civil meghalt, a környező épületekben pedig jelentős károk keletkeztek. Az Amnesty International szerint az akció háborús bűnnek minősülhet.

Az esetről készült videófelvetelek vizsgálata és további interjúk alapján az Amnesty International válságkezelő csapata megállapította, hogy minden bizonnyal az oroszok kezdeményezték a légitámadást, amelynek során legalább nyolc távirányítás nélküli bombát vetettek be. Hitelesített felvételeken látszik, amint nyolc lövedék légitámadásokra jellemző módon egymást gyorsan követve, egy vonalban hullik alá.

Az Amnesty International nem talált a helyszínen vagy a közelben olyan katonai objektumot, amelyre a támadás irányulhatott volna. Február 28-án készült műholdképeken látszik, amint emberek sorban állnak az előtt az épület előtt, amelyet pár nappal később találat ért. A képek és a tanúvallomások alapján az Amnesty International arra következtet, hogy az áldozatok nagy része élelemért állhatott sorba, amikor a támadás történt.

Alina, egy 21 éves diák, aki a családjával együtt a helyszínhez közeli otthonában tartózkodott a becsapódások idején, ezt mesélte a történetekről:

„Egy nagyon hangos, zümmögő hangot hallottam, aztán éreztem, ahogy megrázkódik az épület. Olyan volt, mintha felfújódott volna a lakásunk... Aztán két másodperccel később hallottam, amint az ablakok kirepülnek az udvara. Nagyon remegett az egész épület. Azt hittem, össze fognak dőlni a falak. Kihívtam a nagymamámat a folyosóra, amikor hallottam a robbanást. Lefeküdtünk a földre, valószínűleg ez mentett meg minket.”

Alina szülei az utcán voltak, amikor a robbanás történt, de ők is túléltek a támadást. Alina ezt mesélte:

„A közeli sárga épületnél sorban álltak az emberek kenyérért, a szüleim is oda tartottak. De aztán az egyikük azt mondta, hogy túl hosszú a sor, és inkább menjenek vissza, úgyhogy visszafordultak. Aki beállt a sorba, az nem élte túl.”

Yulia Matwienko, egy 33 éves háromgyerekes édesanya a közeli otthonában volt a gyerekeivel, amikor a támadás történt. Fejsérülést szenvedett, a gyerekei sértetlenek maradtak.

„Éppen a folyosón voltam, és a konyhába tartottam, amikor hirtelen elvesztettem a hallásom. Nem értettem, mi történik – mondta. – Hirtelen minden elkezdett leesni és szétesni. A gyerekek üvöltöttek. Pár másodpercig mintha teljesen csend lett volna és megállt volna az idő. Aztán kiástam a gyerekeket a törmelék alól. Tiszta vér voltam, és ástam ki a gyerekeimet.”

„A támadásban minden tönkrement, az épület ajtajai beszakadtak. Egy ablak sem maradt, és néhány erkély teljesen leszakadt. A gyerekeken szerencsére egy karcolás sem esett. Igazi csoda. Csak az én véreből került rájuk.”

Az eset leírásának alapjául szolgáló angol nyelvű cikk [ezen az oldalon](#) érhető el.